

AYOLNING JAMIYAT TARAQQIYOTIDAGI O'RNI

Jabborova Sayyoraxon

Andijon davlat pedagogika instituti

MG'MAHT kafedrası o'qituvchisi

Isaqova Mohinabonu Ilhomjon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti, Pedagogika fakulteti

Pedagogika yo'nalishi, 1-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ayollarning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni ilmiy asosda tahlil qilinadi. Xususan, ayollarning ta'lim, iqtisodiyot, siyosat va ijtimoiy hayotdagi ishtiroki statistik ma'lumotlar asosida yoritilib, gender tengligining barqaror rivojlanishdagi ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: ayol, gender tengligi, iqtisodiy rivojlanish, ijtimoiy taraqqiyot.

Kirish

Zamonaviy ilmiy yondashuvlarga ko'ra, jamiyat taraqqiyoti inson kapitalining rivojlanganlik darajasi bilan belgilanadi. Inson kapitalining muhim tarkibiy qismi sifatida ayollarning bilim, salomatlik va iqtisodiy faolligi alohida ahamiyat kasb etadi.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) ma'lumotlariga ko'ra, ayollar dunyo aholisining qariyb 49,7 foizini tashkil etadi. Shunga qaramay, ularning iqtisodiy resurslardan foydalanish va qaror qabul qilishdagi ulushi hali ham to'liq tenglashmagan. Shu bois ayollarning jamiyat taraqqiyotidagi rolini chuqur o'rganish dolzarb ilmiy masala hisoblanadi.

1. Ayollar va ta'lim: inson kapitalining asosiy omili

Ta'lim ayollarning ijtimoiy faolligini oshiruvchi asosiy vosita hisoblanadi. UNESCO ma'lumotlariga ko'ra, qizlarning ta'limga jalb etilishi har 1 yilga oshganda, mamlakat yalpi ichki mahsuloti (YaIM) o'rtacha 0,3 foizga ortadi.

Shuningdek, Jahon banki tadqiqotlariga ko'ra: o'rta ma'lumotli ayollar farzandlarining sog'lom bo'lish ehtimoli 2 barobar yuqori; onaning savodxonligi bolalar o'limi darajasini 50% gacha kamaytiradi. Bu ko'rsatkichlar ayollarning bilim darajasi jamiyatning uzoq muddatli rivojlanishiga bevosita ta'sir qilishini isbotlaydi.

2. Iqtisodiy taraqqiyotda ayollarning ishtiroki

Xalqaro mehnat tashkiloti (ILO) ma'lumotlariga ko'ra, ayollar global mehnat resurslarining qariyb 40 foizini tashkil etadi. Biroq ularning iqtisodiy salohiyati to'liq ishga solinmagan.

McKinsey Global Institute hisobotiga ko'ra, agar ayollar erkaklar bilan

teng iqtisodiy imkoniyatlarga ega bo'lsa, 2025-yilgacha global YaIM 12 trillion AQSh dollariga oshishi mumkin.

Ayollar tadbirkorligi ham muhim ahamiyatga ega:

kichik bizneslarning qariyb 30% ayollar tomonidan boshqariladi;

ayollar boshqaruvidagi korxonalarda daromad barqarorligi yuqoriroq bo'lishi kuzatilgan.

Bu esa ayollarning iqtisodiyotdagi o'rni nafaqat ijtimoiy, balki makroiqtisodiy jihatdan ham muhim ekanligini ko'rsatadi.

29-mart 2017-yilda, Melania Trump²¹ 13 nafar jasur ayolga "International Women of Courage" mukofotini topshirish marosimida nutq so'zlab:

"As women, we must continue to stand together with the steadfast goal of making our world safer through acts of collaborative and individual bravery. As we all know, wherever women are diminished, the entire world is diminished with them." – ya'ni:

«Ayollar birgalikda jasorat bilan harakat qilib, dunyoni xavfsizroq qilish maqsadida davom etishimiz kerak. Ayollar qadrsizlantirilgan har qayerda, butun dunyo ham qadrsizlanadi.»

3. Siyosiy va institutsional rivojlanishda ayollar roli

Siyosiy qaror qabul qilish jarayonida ayollar ishtiroki jamiyatda inkluziv boshqaruvni ta'minlaydi. Inter-Parliamentary Union (IPU) ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yil holatiga ko'ra dunyo parlamentlarida ayollar ulushi o'rtacha 26% ni tashkil etadi.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki:

ayollar ishtirokidagi parlamentlarda ijtimoiy himoya, sog'liqni saqlash va ta'limga ajratiladigan mablag'lar ko'proq bo'ladi;

korruptsiya darajasi nisbatan past bo'ladi.

Bu holat ayollarning siyosiy tizimdagi ishtiroki davlat boshqaruvi sifatini oshirishini anglatadi.

4. Gender tengligi va barqaror rivojlanish

Gender tengligi BMT tomonidan qabul qilingan Barqaror rivojlanish maqsadlarining (SDG 5) asosiy yo'nalishlaridan biridir. Tadqiqotlarga ko'ra: gender tengligi ta'minlangan davlatlarda inson rivojlanish indeksi (HDI) yuqori;

iqtisodiy tenglik ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi.

Masalan, Skandinaviya mamlakatlari tajribasi shuni ko'rsatadiki, ayollarga keng imkoniyatlar berilgan jamiyatlarda iqtisodiy o'sish va ijtimoiy farovonlik yuqori darajada bo'ladi.

²¹ Melania Trump — Donald Trumpning rafiqasi va AQShning sobiq birinchi xonimidir (First Lady).

Eleanor Roosevelt²² shunday deydi: “Ayollar huquqlari — bu inson huquqlaridir. Agar jamiyatda ayolning ovozi eshitilmasa, u jamiyatda adolat haqida gapirish qiyin.” Va **“Women’s rights are human rights.”**

Bu fikr juda chuqur ma’noga ega, chunki u gender tenglik masalasini faqat ayollar muammosi emas, balki butun insoniyat taraqqiyoti bilan bog‘laydi. Eleanor Roosevelt shuni ta’kidlaydiki, jamiyatda adolat, tenglik va erkinlik haqida gapirish uchun avvalo ayollarning huquqlari to‘liq ta’minlanishi kerak. Chunki ayollar jamiyatning yarmi hisoblanadi va ularning imkoniyatlari cheklansa, bu butun jamiyatning rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Agar ayol o‘z fikrini erkin bildira olmasa, ta’lim olish, ishlash yoki qaror qabul qilishda qatnasha olmasa, bu jamiyatda tenglik yo‘qligini anglatadi. Bunday sharoitda esa adolat haqida gapirish faqat so‘zda qolib ketadi. Chunki haqiqiy adolat — bu barcha insonlar uchun teng imkoniyatlar mavjud bo‘lgan holatdir.

Shuningdek, bu iqtibos bizga shuni eslatadiki, ayollar huquqlari alohida, ajratilgan masala emas. U inson huquqlarining ajralmas qismi hisoblanadi. Ya’ni, ayollarga nisbatan har qanday kamsitish yoki cheklov aslida inson huquqlarining buzilishidir.

Bugungi kunda ko‘plab davlatlar gender tenglikni ta’minlashga harakat qilmoqda. Ayollarning siyosatdagi ishtiroki ortib bormoqda, ular ilm-fan, biznes va boshqa sohalarida katta yutuqlarga erishmoqda. Ammo shunga qaramay, ayrim joylarda hanuzgacha tengsizlik muammolari mavjud. Shu sababli Eleanor Rooseveltning bu fikri hozir ham o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan.

Xulosa qilib aytganda, jamiyatda haqiqiy adolat va taraqqiyotga erishish uchun ayollar huquqlarini hurmat qilish, ularning ovozini eshitish va ularga teng imkoniyat yaratish zarur. Faqat shunda jamiyat barqaror, adolatli va rivojlangan bo‘lishi mumkin.

5. O‘zbekiston misolida ayollarning o‘rni

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda ayollar huquqlarini ta’minlash va ularning jamiyatdagi rolini oshirish borasida muhim islohotlar amalga oshirilmoqda.

Statistik ma’lumotlarga ko‘ra:

oliy ta’limda tahsil olayotgan talabalarning qariyb 48% ayollardir;

davlat boshqaruvi tizimida ayollar ulushi izchil ortib bormoqda;

ayollar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlash dasturlari kengaymoqda.

Bu jarayonlar mamlakatda gender tenglikni ta’minlash orqali barqaror rivojlanishga erishishga xizmat qilmoqda.

Ayollar haqida hurmatli prezidentimiz Shavkat Miromonovich

²² U 1884-yilda tug‘ilgan va Franklin D. Roosevelt ning rafiqasi sifatida AQShning birinchi xonimi (First Lady) bo‘lgan. Keyinchalik u mashhur diplomat va inson huquqlari faoli sifatida ham tanilgan.

Mirziyoyev²³ning nutqini ham ko'rib chiqishimiz mumkin. "Bugungi kunda biz Yangi O'zbekistonni barpo etar ekanmiz, jamiyatimiz taraqqiyotini ayollarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Zero, ayol — bu nafaqat oila bekasi, balki jamiyat tayanchi, kelajak avlodni tarbiyalaydigan buyuk kuchdir. Agar ayol baxtli bo'lsa, oila baxtli bo'ladi, oila mustahkam bo'lsa, jamiyat barqaror bo'ladi. Shuning uchun ham bizning davlat siyosatimizda xotin-qizlarning huquq va manfaatlarini ta'minlash ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Biz yaxshi anglaymizki, ma'rifatli jamiyatni ma'rifatli onalarsiz qurib bo'lmaydi. Ayollar qancha bilimli, zamonaviy va faol bo'lsa, farzandlarimiz ham shunday barkamol bo'lib voyaga yetadi. Shu bois xotin-qizlarning ta'lim olishi, kasb-hunar egallashi, o'z iqtidorini ro'yobga chiqarishi uchun barcha sharoitlarni yaratish — bu davlatning eng muhim vazifalaridan biridir.

Bugungi kunda minglab opa-singillarimiz ilm-fan, tadbirkorlik, tibbiyot, ta'lim va boshqa ko'plab sohalarda katta yutuqlarga erishmoqda. Ular nafaqat o'z oilasiga, balki butun jamiyatimiz rivojiga munosib hissa qo'shmoqda. Ayniqsa, og'ir sharoitlarga qaramasdan bilim olayotgan, ishlayotgan va o'z ustida tinimsiz mehnat qilayotgan ayollarimizni biz zamonamizning haqiqiy qahramonlari deb bilamiz.

Shu bilan birga, biz hali qiladigan ishlarimiz ko'p ekanini ham tan olishimiz kerak. Ba'zi joylarda ayollarning muammolari, ularning bandligi, ijtimoiy himoyasi bilan bog'liq masalalar hanuz dolzarbligicha qolmoqda. Shu sababli har bir rahbar, har bir mas'ul shaxs ayollarning dardi bilan yashashi, ularning muammolarini o'z muammosidek qabul qilishi zarur.

Biz shunday jamiyat qurishimiz kerakki, unda har bir ayol o'zini himoyalangan, qadrlangan va baxtli his qilsin. Chunki inson qadrini ulug'lash, avvalo, ayollarimizni ulug'lashdan boshlanadi. Ayollarga e'tibor — bu kelajakka e'tibor, bu millat ravnaqiga qo'yilgan mustahkam poydevordir.

Shu yo'lda boshlagan barcha islohotlarimizni izchil davom ettiramiz. Ayollarimiz uchun yangi imkoniyatlar yaratish, ularning orzu-intilishlarini qo'llab-quvvatlash bundan buyon ham davlat siyosatining ajralmas qismi bo'lib qoladi. Biz birgalikda shunday jamiyat barpo etamizki, unda har bir ayol o'z baxtini topadi, o'z salohiyatini to'liq namoyon eta oladi va yurtimiz taraqqiyotiga munosib hissa qo'shadi."

Xulosa

Ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, ayollarning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni ko'p qirrali va strategik ahamiyatga ega. Ularning ta'lim darajasi, iqtisodiy faolligi va siyosiy ishtiroki oshgani sari jamiyatning umumiy rivojlanish ko'rsatkichlari ham yaxshilanadi.

Shu bois quyidagi yo'nalishlar ustuvor ahamiyatga ega:
ayollar ta'limini kengaytirish;

²³ Shavkat Miromonovich Mirziyoyev — O'zbekiston Respublikasining amaldagi prezidenti.

iqtisodiy imkoniyatlarni tenglashtirish;
siyosiy ishtirokni qo'llab-quvvatlash.

Natijada gender tengligi ta'minlangan jamiyat barqaror, raqobatbardosh va innovatsion rivojlanish yo'liga o'tadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Melania Trump "*International Women of Courage*" – (2017)
2. Eleanor Roosevelt Hillary Clinton *Fourth World Conference on Women* (Pekinda o'tgan Ayollar bo'yicha Butunjahon konferensiyasi) – (1995)
3. Shavkat Miromonovich Mirziyoyev "*International Women's Day*" (Butunjahon ayollar kuni) – (2024)
4. BMT (UN Women) – hisobotlar
5. UNESCO statistik ma'lumotlari.
6. World Bank Gender Data – Portal.
7. McKinsey Global Institute Report - (2015).
8. International Labour Organization (ILO) - ma'lumotlari.